

● معرفی کتاب

آیا ترکیه امروزی یک کشور اروپایی است؟

Olivier Roy, *La Turquie aujourd' hui, un pays européen?*, Encyclopedia Universalis France S.A., 2004, 193 pp.

نویسنده آن ذکر شد، توسط تیم متخصصی که وی گردهم آورده، به رشته تحریر در آمده است؛ ثانیاً پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا از جمله مواردی است که بازتاب آن به دلیل هم‌جواری ترکیه با ایران و این که یک کشور پر جمعیت اسلامی قصد دارد وارد اتحادیه شود برای کشور ما اهمیت دارد.

در این کتاب سعی شده تحلیل عمیق از موضوع روز شود و در این راستا مصاحبه‌های مختلفی انجام گرفته و به

کتاب تحت نظر الیویه روآ^۱ به رشته تحریر درآمده است. الیویه روآ مدیر تحقیقات در مرکز ملی تحقیقات علمی فرانسه (CNRS)^۲ است و پیش از این از سوی سازمان همکاری و امنیت اروپا در تاجیکستان مأموریت داشته است. وی کتب بسیاری به رشته تحریر در آورده است که اغلب آنها در مورد آسیای مرکزی و اسلام سیاسی است.^۳ الیویه روآ متخصص جهان اسلام به‌شمار می‌رود و به زبان فارسی نیز تسلط دارد.

کتاب حاضر به این لحاظ جهت معرفی انتخاب شد که اولاً با سابقه‌ای که از

1. Olivier Roy

2. Centre National de la Recherche Scientifique

۳. کتاب اسلام سیاسی وی در افغانستان به فارسی ترجمه شده است.

دائرة المعارف‌های جهانی مراجعه شده و از مقالات و مطالب تاریخی، سیاسی و فرهنگی که در این زمینه نوشته شده، استفاده شده است.

ابتدا البویه روآ جایگاه ترکیه را از نظر جغرافیایی مطرح می‌کند که بین آسیا و اروپا واقع شده و آیا ترکیه یک پل محسوب می‌شود یا رأس پل آسیا در اروپا یا رأس پل اروپا در آسیاست؟ آیا ترکیه بخشی از اروپا خواهد شد؟ به‌رغم تمام آمال صمیمانه بروکسل و اراده و علاقه‌ای که طی ۱۵ سال گذشته از سوی دولت‌های ترک ابراز شده است، الحاق ترکیه به اتحادیه اروپا، به یک بازی گول‌زننده‌ای که همواره جریان دارد، شباهت پیدا کرده است. آخرین نگرش‌ها متوجه موضوعاتی در ترکیه از قبیل «قدرت نظامی، اسلام، اکراد، قبرس و مسأله مهاجرت» می‌شود.

نویسنده در بخشی از کتاب اشاره می‌کند: اکنون موضوع الحاق ترکیه به اتحادیه اروپا به چالش برای اروپا تبدیل شده است، زیرا این مسائل را مطرح می‌کند که مرزهای اروپا کجا محسوب می‌شود؟

جایگاه اسلام در کجا قرار می‌گیرد؟ چطور می‌توان اقلیت‌ها را رهبری کرد؟

علاقه‌مندی ترکیه از سال ۱۹۸۷ جهت الحاق به اتحادیه، نشان می‌دهد که گرایش ترکیه به سوی اروپایی شدن است. منشأ این موضع‌گیری به انقلاب آتاتورک در سال‌های ۱۹۲۰ برمی‌گردد که سعی کرد ترکیه را از گرایش‌های اسلامی دور کند. این امر تغییراتی فرهنگی را به دنبال داشت از جمله تغییر الفبای ترک به الفبای لاتین تا تغییر سبک لباس. تا سال‌های ۱۹۸۰ رادیوی ترکیه فقط به پخش موسیقی کلاسیک اروپایی می‌پرداخت تا موسیقی شرقی. این اصلاحات نه تنها به زور سر نیزه ژاندارمری بود بلکه برای اکثریت مردم جایگزینی سیاسی برای این سبک از نوگرایی وجود نداشت.

امروز به نظر می‌رسد تنها چیزی که در برابر انتخاب اروپایی شدن وجود دارد، حس افراطی و حق ملی‌گرایی ترک‌هاست. این حس ملی‌گرایی میان ارتش و جناح چپ ملی‌گرا (در زمان نخست‌وزیر سابق اجویت) تقسیم شده است و هرگز

تاریخ مشخصی را ارائه نکرده است؛ چرا که اروپا دائماً این سؤال را از خود می‌پرسد که آیا ترکیه واقعاً اروپایی است؟ و انجام اصلاحاتی نظیر برقراری دموکراسی، احترام به حقوق بشر و حل اختلاف ترکیه با یونان را گوشزد می‌کند. در کنار این امر مسأله توسعه اقتصادی ترکیه نیز وجود دارد و این که چطور یک کشوری با داشتن جمعیتی معادل آلمان و فرانسه با توجه به اینکه جمعیت روستایی آن قابل مقایسه با اروپا نیست و منشأ اصلی مهاجرت کارگر است، می‌تواند وارد اتحادیه شود؟ امکان کمک‌های عظیم مالی با توجه به وسعت ترکیه وجود ندارد. برای مثال با کمک‌های کمتری به کشور پرتغال می‌توان آن را در عرض چند سال به سطح بقیه اروپا رساند. سؤال دیگری که دولتمردان اروپا همیشه در سر داشته‌اند اما مستقیماً در مذاکراتشان با ترک‌ها مطرح نکرده‌اند این است که یک کشور اروپایی و یک دولت عضو اتحادیه اروپا آیا می‌تواند مسلمان باشد؟ اینها سؤالاتی است که سعی شده در این کتاب به آنها پاسخ داده شود. آیا اصلاحاتی که

نتوانستند توضیح دهند که چطور می‌توان میان یک ملی‌گرایی سخت‌گیرانه و بی‌قیدی‌هایی که حاکمیت اروپا القا می‌کند، آشتی برقرار کرد؟

اسلام‌گرایان ترکیه نه تنها همواره از مخالفت‌های سنتی خود نسبت به اروپا چشم پوشیده‌اند، بلکه معتقدند که اروپا به آنان این امکان را می‌دهد تا از فشار ارتش بر سیستم سیاسی کاسته شود. نخبگان اجتماعی ترکیه از لحاظ فرهنگی احساس اروپایی دارند. اغلب دانشگاه‌های بزرگ ترکیه به روش‌های دانشگاه‌های آمریکایی اداره می‌شوند. شیوه کارفرمایان و محافل سیاسی کاملاً به سوی غرب چرخیده است اما رفتار توده مردم ترکیه در الحاق به اروپا گنگ و دو پهلو به نظر می‌رسد چرا که آنان بیشتر تحت تأثیر بازار کار قرار دارند تا مدل فرهنگی اروپا.

اتحادیه اروپا اصل نامزدی ترکیه را از طریق کمیسیون در سال ۱۹۸۹ و سپس از طریق شورا در سال ۱۹۹۰ پذیرفته است. ولی از آن زمان تا حال اتحادیه مرتب با به تأخیر انداختن در تصویب این امر، هیچ‌گاه

توسط آتاتورک صورت گرفت توانست سنگینی امپراطوری عثمانی را از ترکیه محو کند؟

در حقیقت جنگ عراق در سال ۲۰۰۳ نشان داد که نگاه ترکیه به سوی شرق نیست، اگرچه سعی دارد به بحران‌های منطقه پایان دهد. از طرفی نیز مسأله اسرائیل و فلسطین جذائیتی برای آن ندارد. اگر ترکیه مراقب مرزهای شرقی خود است، به دلیل مسأله اکراد است. در اینجا باید به

این نکته توجه داشت که اروپا حاضر نیست مشکلی از شرق وارد آن شود. پس موضوع مورد بحث این می‌شود که «شرق» از کجا آغاز می‌شود؟ از داخل ترکیه؟ از مرزهای عراق؟ از ایران؟ تمام سعی ترکیه بر آن است که به یک تقارب و همگرایی با اروپا برسد بی‌آنکه مدیریت در مورد مسأله اکراد داشته باشد. همچنین تصور بر آن است که دموکراسی و لائیسیتته فعلی در فضای منطقه‌ای ترکیه، شکننده است. وجود ناهمگونی‌های اجتماعی، تورم، قشر عظیم روستایی، فسادهای همیشگی بیانگر آن

است که ترکیه با دو سرعت حرکت می‌کند: در طبقه فوقانی آن «اروپایی شدن» قرار دارد در حالی که مابقی، قدرت دنباله‌روی را ندارند. با توجه به این که مسأله اکراد و قبرس از مواردی است که از همگرایی ترکیه با اروپا می‌کاهد. از طرفی موضوع مهاجرت از مواردی است که اروپا به آن بیشتر حساس است تا ترکیه. مهاجران از نظر فرهنگی و اجتماعی تفاوت بسیاری با اروپاییان دارند.

مسأله بعدی اسلام است. جمهوری لائیک ترکیه در واقع یک کشور عمیقاً اسلامی است و لائیسیتته دورنمایی بیش نیست. زمانی که بخواهیم مسأله را تحلیل و کارشناسی کنیم باید به هویت و پیچیدگی یک جامعه پی ببریم. خیلی راحت می‌توان مؤسسات را اصلاح کرد و تغییر داد، اما جامعه را نمی‌توان به این سادگی عوض کرد.

آنچه ترکیه برای اروپایی شدن نیاز دارد، زمان است. اما از طرفی گذر زمان دلسردی می‌آورد و بهانه‌ای می‌شود تا به

- مسائل اصلی پرداخته نشود و این کتاب سعی دارد این موارد را گوشزد نماید.
- شدنی است؟
- کتاب حاضر شامل فصول زیر می شود:
- ترکیه: دنیایی مجزا یا مرزی تازه برای اروپا؟
- ترکیه: یک دموکراسی تحت کنترل؟
- اسلام در ترکیه، کشوری «مسلمان و لائیک»
- ترکیه و اتحادیه اروپا: از مهاجرت تا همگرایی
- آیا مسأله اکراد در اروپا حل شدنی است؟
- امپراطوری عثمانی
- مصطفی کمال آتاتورک
- عقاید اروپایی از سال ۱۹۴۵
- قتل عام ارامنه
- مسأله قبرس
- ماکاریوس سوم (رئیس جمهور سابق قبرس ۱۹۷۷-۱۹۵۹).
- معصومه سیف افجه ای
- گروه مطالعات اروپا و آمریکا

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی